

पुष्प - ११ : शब्दगणेश

सकल मतिप्रकाशु

१. ओवीमय पद्याद्वारे गीतोपनिषदांमधील ज्ञान जनसामान्यांपर्यंत पोहोचविणे ही ज्ञानी व्यक्तीची जबाबदारी : ज्ञानदेवांचे वैशिष्ट्य.
२. ज्ञानोबारायांनी प्राकृताला ज्ञानभाषा बनविली गीतेला देशीभाषेचा अलंकार चढवून.
३. ज्ञानेश्वरीच्या सुरुवातीस ज्ञानोबारायांनी म्हणूनच जयजयकार केलेला आहे तो शब्दगणेशाचा.
४. श्रीगणेश हे बुद्धीला तेज, सामर्थ्य, माधुर्य प्रदान करणारे दैवत.
५. तेज आणि ओज लाभलेल्या ज्ञानी व्यक्तीचे गुणदर्शन ज्ञानोबाराय घडवितात श्रीगणेशाच्या मूर्तीवर्णनाद्वारे.
६. ज्ञानी व्यक्ती सारासार विचार सतत करत असते : हत्तीची सोंड : सूक्ष्म अशी सुई आणि मोठ्या झाडाची अवजड फांदी सहज उचलते : आपली बुद्धी तशी असावी.
७. विचारी व्यक्ती कधीही वादात पडत नाही : संवाद हा त्याचा मुख्य गुण : तेच गणपतीबाप्पा सांगतात. व्यवहारात समता असेल तरच संवाद घडतो. विटेवर उभा ठाकलेला श्रीविठ्ठल त्याच समतेचा संदेश आपल्याला देतो : त्याच गुणांचा अभ्यास ज्ञानेश्वरीमध्ये.

संतबोल

- प्रथम नमन तुज एकदंता। रंगीं रसाळ वोडवीं कथा। मति सौरस करीं प्रबळता। जेणें फिटे आतां अंधकार।। (श्रीतुकोबाराय)
- देखा विवेकवंतु सुविमळु। तोचि शुंडादंडु सरळु। जेथ परमानंदु केवळु। महासुखाचा।। (ज्ञा. १.१४)
- तरी संवादु तोचि दशनु। जो समता शुभ्रवर्णु। देवो उन्मेषसूक्ष्मेक्षणु। विघ्नराजु।। (ज्ञा. १.१५)

मंजिरी - ११

१. गणेश : बुद्धीचे दैवत.
२. श्रीविठ्ठल आणि श्रीगणेश
३. बुद्धी देणारा श्रीविठ्ठल : मिळालेल्या बुद्धीला पैलू पाडणारा श्रीगणेश.
४. विद्या आणि कला यांचा संगम म्हणजे श्रीगणेश.
५. ज्ञानोबाराय, नामदेवराय, नाथराय आणि तुकोबाराय यांचे गणेशवर्णन करणारे अभंग व ओव्या.

संतबोल

- ॐ नमो जी आद्या। वेद प्रतिपाद्या। जय जय स्वसंवेद्या। आत्मरूपा।। (ज्ञा. १.१)
- आरंभा आदि तुझे वंदन। सकळ करितां कारण। देव ऋषी मुनि आदिकरून। ग्रंथ पुराण निर्माणी।। (श्रीतुकोबाराय)
- तो देव नटला गौरीबाळ। पांथीं बांधोनि घागऱ्या घोळ। नारदतुंबरसहित मेळ। सुटला पळ विघ्नांसी।। (श्रीतुकोबाराय)
- बुद्धीचा जनिता लक्ष्मीचा पति। आठवितां चित्तीं काय नव्हे।। (श्रीतुकोबाराय)
- पूर्वउत्तरमीमांसा दोनी। लागलियां श्रवणस्थानीं। निःशब्दादि वाचा वदनीं। कर जोडुनि उभिया।। (ए.भा. १.६)